

Estetîk û Cureyên Wê di Şiîrên Melayê Cizîrî de

Aesthetics and Its Types in the Poems of the Melayê Cizîrî

Nevzat EMİNOĞLU*

EMİNOĞLU, Nevzat (2022).
“Estetîk û Cureyên Wê di
Şiîrên Melayê Cizîrî de”,
Nûbihar Akademi, no. 17, p.
101-115, DOI: 10.55253/2022.
nubihar.1111890

Genre/Cure: Research Article/
Gotara Lêkolînî

Received/ Hatin: 01/05/2022

Accepted/ Pejirandin:
17/06/2022

Published/ Weşandin:
30/06/2022

Pages/ Rûpel: 101-115

ORCID:
0000-0002-4980-7556

Plagiarism/Întihal: This
article has been reviewed
by at least two referees
and scanned via ithenticate
plagiarism website./ Ev gotar
herî kêr ji aliyê 2 hakeman ve
hatiye nixandî û di malpera
întihalê ithenticate re hatiye
derbaskirin.

KURTE:

Di dirêjahiya sedsalên serdema edebiyata klasîk de estetîk yek ji wan mijarên bingehîn e ku edîb û şair li ser sekinîne. Têgeha ciwanîyê çawa wek babeteke girîng a şîr û edebiyata klasîk e, her wisa qadeke felsefeya lêgerîna ciwanîyê ye ku jê re tê gotin “estetîk”. Ciwanî ji hêla piraniya şairên serdema navîn ve li ser hêmanên hevpar û bi heman şeweyî hatiye teswîrkirin. Digel vê yekê ew ciwanîya ku bi uslûbeke standart ve dihate ziman, bi rêya vegotinên alegorîk, girîft û pîrmane ya her şairekî, rewş û rehendekê mukemmel û xweser wergirtiye. Ciwanî, çawa di şairên serdema klasîk de wek babeteke sereke tête bikaranîn, her wisa di vehonandina hunerî û estetîkî ya Melayê Cizîrî de jî cihekî taybet û girîng digere. Di şîra wî ya lîrîk û coşîş de hêmanên ruh ên wek îhtîşam, hessasiyet, xwebawerî, ciwanî û baldarî derdikevin pêş. Di vê xebatê de armanca me ew e ku em ciwanîya ku Melayê Cizîrî li ser sekiniye bikolin û cureyên wê destnîşan bikin û binirxînin.

Peyvên Sereke: Edebiyat, edebiyata klasîk, helbest, estetîk, Melayê Cizîrî.

ABSTRACT:

Throughout the classical literature period, aesthetics has been one of the main subjects of literature and po-

* **Öğr. Gör. Zanîngeha Mûş Alparslanê, Fakulteya Fen Edebiyatê, Beşa Ziman û Edebiyata Kurdî/** Mûş Alparslan University, Faculty of Letters, Department of Language and Literature of Kurdish, Muş, Turkey, n.eminoglu@alparslan.edu.tr

etry. The concept of beauty, which is an important subject in classical poetry and literature, is also an area of the philosophy of researching beauty called “aesthetics”. Beauty was portrayed in the same way and on common elements by most medieval poets. Beauty was portrayed by most medieval poets on common elements and in the same way. In addition, the beauty expressed in a standard style has taken an original and mature form of expression through the allegorical, complex and pluralistic narratives of each poet. Spiritual elements such as magnificence, sensitivity, self-confidence, beauty and attention come to the fore in his lyrical and exuberant poetry. Our aim in this study is to evaluate the beauty and types that Mela-yi Cezerî focuses on by trying to understand it.

Keywords: Literature, classical literature, poetry, aesthetics, Melaye Cizîrî.

1. DESTPÊK

Têgeha estetîkê di zimanê Grekî de ji peyva “aisthesis” hatiye dariştin ku di maneya hestpê kirin, hisîn, bihîstin û hestîyarîyê de ye. Ev têgeh di hizr û nêrîna Yunanîyên berê de estetîk û tesewira ciwanîyê tîne ziman. Ev peyv, wek bingeha têgeha estetîk û sêwirîna ciwanîyê ketiye lîteratûrê. Zanyarên Yûnana antîk ev têgeh di maneya epîstemolojîk de bikaranîne. Li gor wan ew zanîna ku meriv bi aqilê xwe digihêjê û ya ku meriv bi hestên xwe bi dest dixê, ji hev cuda ne. Ji ber vê qasê di nêrîna van fîlozofan de têgeha “estetîk” ew zanîn e ku bi rêya hestên mirov pêk hatiye. Lewma “estetîk” di vê hêlê de xwedî maneyeke epîstemolojîk e jî (Taşdelen, 2012: 3).

Di çerxa navîn de digel hûkema û zanayên dînî, edîb û şair jî li ser mijara estetîkê sekinîne. Li dor vê babetê nêrîn û hestên xwe anîne ziman. Wihareng estetîk geriya qadeke rengîn a edebiyatê jî. Ev qada zanistî di dîroka fikrîyata Kurdî de li gor hizr û tesewwura klasîk ji hêla zanyar û mutesewwufên Kurd ve him bi nêrîna hîkemî him jî bi nezera îrfanî di berhemên wan de hatiye behs kirin. Her wiha di zimanê Kurdî de jî di nêrîn û perspektîfa klasîk de ji hêla şair û edebiyatnasên Kurd ve bi rêya helbest û dîwanan mewzûbehs buye (Izady, 2005: 312).

Di serdema antîk û her wiha di hemû dirêjahiya çerxa navîn de estetîk bi gelemperî wek estetîka îdealîs, yanî estetîka metafîzîk û estetîka natûtal, yanî estetîka sirûştî hatiye veqetandin bi du beşan (Özden, 2002: 77). Mela û edîbên hemçerxên wî ev nêzîktayî ji bo nêrîna xwe wek bingeş û xala hereketê pejirandine.

Melayê Cizîrî jî bi gelemperî li ser nêrîna dabeşîya ciwanîyê ya klasîk meşîya ye. Lewra zanyar û edîbên serdema klasîk û xasma zanyarên sofîger ev teqşîm wek heqîqî û sûrî binav kirine. Mela wek şairekî şopînerê vê dabeşîyê di helbestên xwe de ew teqşîm li gor navlêkirin û îfadeyên xwe di formên cuda û orjînal de anîne ziman. Di vê xebatê de em dê hewl bidin ku di ronahiya helbestên wî de nêzîktayî û nêrîna wî yên di vê babetê de nişan bidin.

Qada estetîkê û meseleya cureyên wê, di edebiyata serdema klasik de babeteke sereke ye û her wisa di helbestên Melayê Cizîrî de jî ev qad mijareke girîng û esasî ye. Digel vê yekê qasî ku em dizanin heta niha li vî welatê me helbestên Cizîrî, dîwana wî jî vê hêlê de nehatiye lêkolînkirin. Ji ber vê qasê, meriv dikare bibêje ku xebat û lêkolîna li ser vê mijarê wek pêkanîna wezîfeyê dereng mayî ye. Lewma bi qenaeta me ev rewş giringî û pêwîstiya vê xebata me zêtetir dike.

Di vê xebatê de armanca me ew e ku em mahiyeta ciwanîya ku Melayê Cizîrî li ser sekiniye bikolin û cureyên wê destnîşan bikin û binirxînin.

2. NÊRÎNEKE GELEMPERÎ LI FÊMDARIYA ESTETÎK YA ŞÎIRA KLASÎK

Nêrîna li ciwan û ciwanîyê ya serdema klasik her çiqas bi gelemperî li ser hizra dîne Îslamê geş bûbe jî, ji nêrîn û nêzîktahiyên felsefî yên dêrîn/antîk û ceribînn û pratîkên mîstîzma sofîgeriyê jî bêpar nîne. Ev paşxaneyê dêrîn bi hêl û nêrîn û tesewirên xwe yên ontolojîk ên nêzî nêrînên Îslamî, tevî muktesebata dînî ya serdemê bûne. Di helbesta klasik de helbest ne tenê pesnê ciwanîyê û lava û dexalet e ji bo dildar û dîlbera xwedî husn. Bilekis anîna ziman a hebûn û yekbûna Xweda ye. Ew jî bi rêya şî'rê û bi keşfa heqîqeta wî ya veşartî pêk tê. Lewra ev heqîqet, yanî îşaretên wesfên wî di eşya de pînhan e. Lewma di vê helbestê de her çiqas tema û mijûlayî li ser ciwanî û evînê be jî, armanca esasî ya şair ew e ku ji heqîqeta ku hîkmeta îlahî rave dike, xeber bide û qasidiya wê bike.

Felsefeya klasîk a Îslamî, digel nas û esasên dînî û referansên xwe yên otantîk, ji nêrînên Arîstotales û Platonistên Nu jî teşîr wergirtiye. Îbnî Sîna di nav vê mîras û paşxaneyê zanyarî de xwedî rol û bandorek e girîng e. Têgehên wî yên bîngehîn ên wek “Wacîb, Wacîbul Wucûd” û “îmkan” di helbestên Mela de jî cihêkî girîng digrin. Muhyeddînê Îbnî Erebi ku bi leqeba Şêxê Ekber tête nasîn di rêza pêşîn a wan zanyar û mutesewwufan de tê ku di mijara estetîk û nêrîna ciwanî de bandoreke domdar li şair, sofî û arifên serdema klasîk a Îslamî kiriye. Fîkr û nêrîna wî ya estetîk li ser hizra “wehdeta wucûd” ê ava buye (Bozkurt, 2016: 47). Digel gelek hêlên ciwanîyê, xasma di hêlên wek cureyên îşq û ciwanîyê, sirra îqşê û hwd. de bandor li ser Cizîrî û şopînerên wî jî kiriye.

Şair û edebiyatnasên Kurd ên serdema klasik jî digel hempîşeyên xwe yên ji mîletên erdnîgariya Rojhilata navîn, ciwan û ciwanî bi heman nêrîn û nêzîkatyîyê şîrove kirine. Ev nêrîn di zimanê wan ê Kurdî de û di berhemên wan ên bijarte de bi awayên herî rewnaq û herî xweser derdikeve pêşîya me. Lewma şairan di şî'rê xwe de ev nêrîna estetîk a bîngehîn a Îslamî ya serdema klasik ji xwe re kirine esasekî sereke. Ji ber vê qasê ye ku Feqiyê Teyran di şî'ra xwe de dibêje:

Secdeya şukrê carek me ferz e di wîsalê

Ne perde bêstarek li ber wechê hîlalê

Ehsenellahû tebarek ji sirra vê cemalê (Teyran, 2021: 74).

Li gor fêmdariya estetîka sedema klasik a dînî ciwaniya alemê ne bi xwe ye. Yanî ne nefîsî ye, bilakis derveyî ye. Lewma Muhyeddîn Îbnî Erebbî ku mutesewifê ku nêrîna wî ya dînî-tesewifî bandor li gelek şair û zanyarên serdemê kiriye, dibêje:

“Xwedê Teala kaînat di sûretê xwe afrandiyê. Ew (Xweda) bi xwe ciwan e, delal e. Lewma hemû kaînat jî ciwan e. Ciwaniya li kaînatê lütuf, rehmet, şefqet, îhsan, bereket, kereme îfade dike.” (Cemil, 2008: 89).

Di dab û nêrîta helbesta klasik a Kurdî de heman awayê nêrîna estetîk di şîrên şairê girîng ê Kurd Ehmedê Xanî de jî tê xuyan. Xanî di serê mesnewiya xwe ya meşhûr a bi navê *Mem û Zînê* de di beşa *Tewhîdê* de nêrîna xwe ya ku li ser paşxaneyê hevpar a fikra estetîk a serdema klasik ava bûye tîne ziman. Wiha dibêje:

*Ey metleê husnê îşqebazî
Mehbûbê heqîqî û mecazî* (Cîhanî, 2000: 90).

3. CIWAN Û CIWANÎ DI NÊRÎNA HUNERÎ YA MELAYÊ CIZÎRÎ DE

Mela ciwaniya bi têgehên husn û cemalê îfade dike, pênase dike, digihêje terîfeke ji terîfên herî kûr a hizra sofîgeriyê û husn û cemalê wek sifetek ji sifetê Xwedê Teala diwesifîne. Li gor wî husn sifetek e ku di zatê Xwedê Teala de bi muşahedeya bi awayekî îlmî tete dîtîn. Lewra Xwedê Teala xwestiyê ku cemala xwe bi muşahedeyeke eynî bi-bine. Lewma alem wek eynik afirandiyê û cemala xwe temaşe kiriye. Noqteya hereketa Cizîrî li ser vê fikra sofîgeriyê peyda buye. Ew têtîkiliya rastiya husnê ya bi celal, lezet û seadetê re, li ser vê xalê vedihûne (Cemil, 2008: 157). Lewma Mela dibêje:

*Di istîwayê ku ji husna te veda lamiekê
Nezere şemse mine şerqî îla xerbî delek
Afitabê ku ne teswîr ji husan te bitin
Nûrha fî nezerî zulmetû dac û helek* (Cizîrî, 2012: 352).

Kifşe Melayê Cizîrî ciwaniyê ne ku di huwîyeteke erzî û maddê de bilakis wek teceliyêke îlahî dibîne ku husn û cemala li alemê jî wek şewq û şemaleke piçûk a ji wê pertewê diwesifîne. Lewma dibêje ku çirûskeke wê husna îlahî roj û ronahiya alemê digerîne tarîfî û şevreşiyê.

Li gor Mela ciwaniya ku li alemê hatiye parvekirin û li ser wan ciwanên alemê ku hûr û perî û îns û wildan in û bûne tîmsala husnê, hemû cîlweya wê cemala mutleq in. Lewma dibêje:

*Ew latê husn û eynê nûr suret bi suret tîn zuhûr
Îns û perî wildan û hûr cî cî di wan da cîlwe da* (Cizîrî, 2012: 40).

Di nêrîna Mela de ji ber ku hemû hebûn, mukewenat û mewcûdat ji Xweda ne, eserê senetê wî ne, teceliya îsmê wî ne, ciwanî bi tena serê xwe hebûn û qîmeteke

wê tune. Lewma Mela wek ehlê hîkmet û tesewwifê yên beriya xwe ciwaniyê wek diyarde û mefhûmeke ser bixwe nabîne û wek zuhura sifet û esmayê îlahî û nişane û îcaba kemala Îlahî dinirxîne. Lewma dibêje:

Her heyet û her cîsmekî her ferd û new û qismekî

Ruh wî di destê îsmekî mayî di qebze û pençe da (Cizîrî, 2012: 46).

Di tesewira ontolojîk a Mela de ciwanî û eşqa ciwaniyê ku wek lazimê ciwaniyê dibîne, wek sifetekî ezeli yê Îlahî di destpêka her tiştî de ye. Lewma dibêje.

Husn û mehebet her hebû Heq aşiqê zatê xwe bû

Muhtacê husnek dî nebû neql û rîwayet pê we da (Cizîrî, 2012: 26).

Li gor Mela armanca şair ew e ku ji husna li alemê binêre, temaşe bike û ji wê sûretê derbas bibe û li husna heqîqî û mutleq bigere, keşf bike. Sebebê lêbarkirina mane û wezîfeyê bi vî rengî ya li ciwaniyê ev e ku ciwanî ne xwedî wesfekî objektîf e. Husna di alemê de tê xuyan bi tena serê xwe tiştêkî îfade nake, yan jî dîtîna û teswîra wê, meriv nagihîne husnê. Şair bes dikare bi îşareta husna vê alema zahîr xwe bigihîne çavkaniya husna heqîqî. Li gor Mela însan ger bixwaze bigihêje heqîqetê, divê meriv ji husna mecazî destpê bike:

Ev hûr û perîçehre bût û latê cemalê

Der sûretê tehqîqî Mela eynê mecaz in (Cizîrî, 2012: 376).

Lamia husn û cemalê dê ji îlmê bête eyn

Eşqî da jê hilbitin kî dî heqîqet bêmeceaz

Salik kî ye hatî ji mecazê bi heqîqet

Sûretneşûnasî û bi mena ne fena girt (Cizîrî, 2012: 74).

Li gor Mela ji hêla dîtbariyê ve hemû ciwaniyên li alemê mecazî ne. Lê di heqîqetê de her ciwanî cemala Îlahî bi xwe ye. Yanî ev alema ku bi hemû ciwaniya xwe li ber çavan e, neynika cemala Mutleq e. Cizîrî di vî mijarê de metoda Muhyedîne Îbnî Erebi şopandiye. Lewra Îbnî Erebi dibêje ku:

“Xeynî alemê cîyekî dinê ku Xwedê Teala lê tecelli kiriye tune. Yê ku alem li ser sûretê xwe, yanî di sûretê xwe de, Ew e. Hemû ciwaniya alemê zatî ye û ciwaniya alemê ciwaniya Xwedê Teala bi xwe ye. Di encamê yê ku ev alem xuliqandiye, di sûretê xwe de xuliqandiye.” (Doru, 2015: 99)

Melayê Cizîrî di helbestên xwe yê tesewwifî de ku tê de bi giranî şopa felsefeyê ajotiye, bangî wehdeta mutleq dike û dixwaze wê heqîqetê bi awayekî şenber rave bike. Ciwan û ciwaniya ku dixwe mijar û mijûlayiya berhemên xwe jî wek eynik û wesîle, wek amûr û lebateke wê meqsedê ye di destê wî de. Ev ciwanî hezkî bila ciwaniya şexsî be hezkî ciwaniya mekanî yan jî ya tabîi be firq nake. Lewra dibêje:

Muhibeta mehbûb û latan pur vekir zîver sifatan

Daye qelb û ruh û zatan roj li miratê xuya ye (Cizîrî, 2012: 118).

Di nêrîna estefîk a Cizîrî de ciwanî ya ku cemala nutleq e hê di beriya afirandina kaînatê de hebû. Neynika ku ji mexlûqatê alemê pêk tê, hê tunebu, ew gencîneya cemalê veşartî bû. Yanî wek kenza mexfî hebû. Zatê Îlahî ji cemala xwe hez kir. Zat xwest ku ji bo zatê xwe temaşeya cemala zatê xwe bike. Nêrîna li ciwanîyê ya Mela ya di vê babetê de hevahengê fikr û nêrîna hin filozof û sûfiyên Musulman e (Cemil, 2008: 162). Lewma Mela dibêje ku:

*Ellah sehergeha ezel yelmûmê işqê şu'le da
Nura cemala lemyezel zatê tecellaya xwe da
Zatê tecella bû li zat bê ism û asar û sîfat
Sirra hurûfên aliyat xef bû di sitr û perde da
Zatê muqeddes bû wucûd çoşîş nedabû behra cûd
Wesf û îzafat û quyûd yek jî tecellayî neda (Cizîrî, 2012: 26).*

Melayê Cizîrî husn û ciwaniya li alemê û li rû erdê, xasma ya jîndaran ên wek gul, sunbul, çemen, dar, sî û qazan ku ji wê cemala mutleq a îlahî teisîne û şewq û şemal dane. Her yek ji wan wek nîgar, dilber, delalekê bo sêyr û temaşeya wê cemala sermedî, wê husna ezel û wê rindiya rewnaq ji her derê derketine û reviyane hatine pêşberî ciwaniya Îlahî (Turan, 2010: 198).

Her zîheyat û jîndarek ji cemala neqşa îlahî kêfxweş û şad dibe û direqise, ji kemala seneta wî mest û sergerdan dibe, sewt û seda dide. Ew ji jêr û jor wek tellalan derdi-kevin û diqîrin. Her wekî ku şêrînaya wî dengî, wan jî tîne çoş û xuroşê û dilgeş dike, dinazîne. Lewma ev dar û nebat, ev giha û kulîlk hatine reqş û semayê, ketine cezbeyê. Bi tesîra vê rehmeta îlahî ye ku her jîndar dersa tesbîh û nimêja xasê bi xwe digre (Nursi, 2010: 273). Mela vî deng û ahenga han a li dinê, vî reng û rewneqdariya alemê ku wek orkestrayeke îlahî kaînatê dilezîne, dibezîne û dilerizîne, awha tîne ziman:

*Sunbul bi sema tîn û gulan perde dirandin
Bişkiftine al al û hişî bûne terazin
Cobar di rewan in çemenan terhî ciwan in
Mestane bi ref ref li kînanan sî û qaz in
Her yek bi temaşagehê husna te ji her ca
Teşbîhê nîgaran bi cemala te dinazîn (Cizîrî, 2012: 374).*

Dîsa Mela di heman babetê de ferd bi ferd mînakên cemalê rêz dike û ew nimûneyên ciwanîyê ku li rû zemîn û her yek ji wan di kesayetî û çarçoveya ney-nika xweşikayîya xwe de temsîla wê roja ciwaniya sermedî dikin û bi ciwanîyê re dibin yek. Mela seyr û temaşeya wan ciwanan wek şahî û dixweşiya dil dibine, bo kemala ruh jî wek pêplûk û derence dike wesîleya wusûlê. Her wisa dibêje ku gelo ez dile xwe bidim kîjanê ji van yarên ku dilan bendeyî xwe dikin û direvînin, rihan vedijînin û aşiqan mest û sergerdan dikin.

Şair wihareng bi rêya ciwankarî/hunerê edebîyê ku jê re tê gotin tecahulê arîf, heyreta xwe û heyranmayîna xwe ya li hemberî ciwanan tîne ziman û rêya keşfa ciwaniyê ku li gor şair maden û meadrê teskîna ruh e, rave dike (Cizîrî, 2018: 339). Balkêş e ku Mela van ferdên ku wek nimûneyên sîfatê cemalê ne, ew bi xwe, bizzat wek “ciwananên çîmen” binav dike û dibêje:

Wer dilo da çîn temaşeya ciwananên çîmen

Wê hilanî ser bi naz û sayeban dayê niyaz

Zulf û simbil muşkî boy û bisk û sosin sirşîrîn

Serwî bala sebzî poş û kşl nişan û xunçebaz

Nêrgîzên qamet zimmerred sergîran hatin xîram

Çari etrafan bi ref ref lê bi meş tîn sî û qaz

Dil bi kê dim ez ji wan her yek bi xencan dil dibin

Dilrûbayên canfezayên dilberên aşîggudaz

Eqdê îhramê dema dilber xuyabî ferze eyn

Secdeyek ber wan du birhan nagirit cih sed nimaz (Cizîrî, 2012: 304).

6. CUREYÊN CIWANIYÊ LI GOR CIZÎRÎ

Zanyar û ehlê tesewwufê yên berî Mela, ciwanî bi awayekî gelemperî veqetandî-ne bi du beşan. Cureyê pêşîn wek ciwaniya heqîqî, cureyê duduyan jî wek ciwaniya sûrî bi nav kirine. Melayê Cizîrî ev tesnîfa klasîk red nekiriye. Lê li gor îfadeyên xwe ew ji nû ve pênase kiriye û daye nasîn. Mela ciwaniya mitleq wek ciwaniya nûra muhammedî, ciwaniya husna munezzeh, yanî ciwaniya ku eql û ruhê însan temsîla wê dike, di helbestên xwe de aniye ziman (Cemil, 2008: 112). Di nêrîna estetîk a Mela de cureyê ciwaniya mutleq îdraka wê bi aqil û hestan ne mumkun e. Bi rêya kemilîna ruh a bi saya eşq û hedsê îmkanê nasîn û wusûla wê heye. Cureyê duduyan ê ciwaniyê jî ya sirûştî ye ku bi aqil û hestan tê hîskirin. Ciwaniya sirûştî û sûrî wek neqşê bêbeqa ye. Ger di pişt wî neqş û sûretê zahir ê ciwaniya sirûştî de membea ciwaniya heqîqî bête keşîfîkirin, ew çax ev ciwaniya zahir a mecazî jî dibite rêyeke keşfa cemala rastîn (Cizîrî, 2012: 120). Îcar em dê li ser van cureyên ciwaniyan bisekinin û di ronahiya helbestên Mela de rave bikin.

6.1. Ciwaniya Mutleq a Îlahî

Li gor Mela Ciwaniya mutleq, sîfatekî ezêlî yê Xweda ye. Xweda ciwanî yanî husn û cemal bi muşahadeyê ilmî di zatê xwe de ditiye. Ciwaniya mutleq a îlahî, ciwaniyeke wisa ne ku bi zeman û mekan ve nayête qeyd û bendîkirin. Hed û hudûd jê re tune. Ev ciwanî, ezêlî ye, qedîm e, tam e, sermedî ye, ciwaniya mutleq çavkaniya hemû ciwaniyan e. Xweda zatê Wacîbul wucûd e, yanî wucûda wî zatî ye, ne girêdayî

bi wucûdeke din e. Lewma hê kaînat, hemû gerdûn tunebû, lê husn û cemala Îlahî hebû (Alkış, 2014: 56).

Di fikr û nêrîna Mela de ciwaniya mutleq a Îlahî ciwaniyeke ruhanî, nûranî û şef-faf e. Hemû hebûn qadên tecelliya ciwaniya Îlahî ne. Ev ciwanî nayête îdrakkirinê, aqil û fikir bi vê ciwaniyê têngahêje. Lewra ciwaniyeke mutleq û razber e. Lewma hiş û hissiyat nikare wê mutlaqiyetê dorpêç bike û bibe waqîfê kunha wê. Nûra wê cemalê li hemû kaînatê îsaye û hemû alem rapêçaye.

Her wesfekî celal û cemalê di wê husna ezel de heye. Ev husn û cemal serçeşme-ya hemû ciwan û ciwaniyan e. Xweda xwest ku zatê xwe bi wesîleya zatê xwe û ji bo zatê xwe muşahade bike. Wihareng Zatê Cemîlê Mutleq ku xwediyê ciwaniya Mutleq e, ji bo nîşandana cemala xwe, kaînat wek neynika husna xwe afirandiye (Cemil, 2008: 158). Mela di derheq vê cemala ceberûtî û husna mutleq awha dibêje:

Destê qudret ku hilavêtî ji bejna te nîqab

Bi cemala ceberûtî me nema perde û hîcab

Ev sûretê mîratê husn jê bû zuhur ayatê husn

Lê bû tecella zatê husn vê husnê ew serçeşme da (Cizîrî, 2012: 34).

Li gor şerh û şîroveyên Cizîrî meriv dikare ciwaniya Mutleq li gor tecelliye wek ciwaniya Munezzeh û Ciwaniya Nûra Muhammedî veqetîne û li gor wê binirxîne. Di ronahiya beytên Mela de derdikeve holê ku cemala mitleq, cemala ehmedî û husna munezzeh hevpariyeye muqeddes pêk tînin. Her wisa husna munezzeh jî eql û ruhê însanî digre nav xwe. Aniha em dê li ser van ciwaniyên muqeddes bisekinin ku mutemîmê ciwaniya mitleq in.

6.2. Ciwaniya Nûra Muhammedî

Nûra Muhammedî li gor îrfan û edebiyata klasîk wek tecelliya ewil a îlahî ye,

Her wiha hebûna pêşîn a ku ji nûra cemala Xweda sudûr kiriye, nûra Ehmedî ye. Li gor Mela di silsileyê mewcûdat de li rêza pêşîn, ciwanî û şexsiyeta manewî ya Pêxember heye ku modeleke nuwaze û rastiya arketîpî ya alema beşeriyetê ye.

Xweda di xelîfetiya însan de Adem di sûretê xwe de afirandiye. Însanê kamil mazharî vê şerefê ye ku ev mazhariyet bi sûretê manewî ye, ne bi sûretê maddî. Tîmsal û xulasya vê şexsiyeta manewî ya însanê kamil ruhê Muhammedî ye. Lewra nûra Muhammedî ademê rastîn û heqîqî ye (Alkış 2014: 152).

Li gor Mela, maddeya hebûnê ya roja ehadiyetê heqîqeta Muhammedî ye. Alema mewcûdat bi ronahiya feyz û fezîleta pêxember pêk hatiye. Lewma qedr û qîmeta alemê ji maddeyê hebûna wî ye. Nûra Muhammedî di qidem de nûra pêşîn e. Paşê jî hemû beşeriyetê yanî alema însaniyetê ji nûra cemala wî îqtîbs kiriye. Di kitêba mubîn a îlahî û lewhê mehfûzê de ku qeder û muqeddereta kewn û zeman e, herfa ewil a navê wî ye. Her wiha di serlewheya wê kitêbê da navê Muhammed hatiye

nivîsîn. Gava qelema qeder û îlmê îlahî herfa pêşîn a navê wî nivîsî, hurgiliyên vî navî derketine holê. Bi saya ilmê îlahî ew herf û nav întiqalî ciwanî û cemala însan kir. Yanî ew nav, bû çavkaniya husn û camal û kemala însan. Lewma Mela di vê derbarê de awha dibêje:

Îsmê te ye mektûbî di dîwana qîdem da
Herfê qelema îlmê di teqwîmê reqem da (Cizîrî, 2012: 50).

6.3. Ciwaniya Husna Munezzeh: Eql û Ruh

Li gor Mela ciwaniya Munezzeh jî wek Aqil û Nefsa kulliyê vediqete bi du beşan. Mela dibêje ku:

Tey kir di nêv tûxrayê îsm teksîrî kir herfên tilism
Husna muqeddes bû du qîsm hukmê tecellayê we da (Cizîrî, 2012: 38).

Eql di heman demê de neqşê Hewa û Adem in ku dê û bavên beşeriyetê ne. Adem û Hewa nûr û ronahiya mewcûdat in. Her wiha xwedî ruhê ûlwî ne. Eql, bêyî ku bi zeman û maddeyê ve bête nîsbetkirin, tazahur kiriye (Cemil, 2008: 190). Eql û ruhê beşerî ji ber ku sebêbê têgihîştîyî û keşfa wê cemala baqî ne, hevpişk û neynika wê hunsa munezzeh in.

Yek eql û ruhê ezem e mîsbah û nûra alem e
Hewwa û neqşê Adem e bêmuddet û bêmadde da (Cizîrî, 2012: 38).

Ev qîsmê duduyan, ciwaneke mukemmel a muqeddes e. Her wiha ji hêla esaleta xwe ve ji ruh cuda nabe. Ji bo ku her tiştê li kaînatê di bin siya xwe de bihêlin, ruh û nefis bi hevra hevalbendiyê dîkin. Lewma Cizîrî di vê derheqê de dibêje:

Ê dî ku nefsa kullî ye husnek muqeddes alî ye
Ew jî bi ruh ra eslî ye wan her du hev ra saye da (Cizîrî, 2012: 38).

Di fikriyat û baweriya Îslamî de însan wek “eşrefê mexlûqa” xwedî cihêkî payebilind e di nav mewcûdat de. Her wiha wek neynikeke mezherê esma û sîfatên Îlahî, kurte û xulaseya alemê temsîl dike. Lewma wek “alemeke piçûç” hatiye binavkirin. Însan wek madena sirên Îlahî ye ku “Xweda ew di sûretê xwe de, yanî di sûretê xwe yî manewî de xulq kiriye û ji ruhê xwe puf kiriyê” (Erebî, 2013b: 21).

Li gor Mela însan însan bi wate û temsîla xwe ya xelifetîya mexlûqat xwedî qîmet û hêjayî ye. Lewma her çiqas hemû ûzw û bedena însan wek hunereki Îlahî ye, lê manewiyata însan li ser her hebûnê re ye. Ji ber vê qasê şaîr di piraniya helbestên xwe de ciwanekê û hêlên cuda yên wê ciwaniyê bi form û mazmûnên kifşe terennum dike. Şîroveya herî nêzik ya vê ciwaniya wek neynik, bi telmîha “ehsenî teqwîm” pêk tê. Lewma şaîr ji bo ravekirina ciwaniya mutleq a li çavê hiş, ji têgeh û pênasya “ehsenî teqwîmê” sûd wergirtiye. Lewma dibêje:

Husna te nizanım bi çi teşbîh bikim

Fî ehşenî teqwîmî lew hatiye tefsîrê (Cizîrî, 2012: 444).

Meşûq û dilber her dem bejin bala ye, surperî ye, dêmdur e, zalim e, şepal e, şox û şeng e û hwd. Lêbelê ev ciwana tête teswîrkirin, ciwaneke îdealîst û raser e ku ji peywenda xwe hatiye qutkirin û li paş perdeya maddî û şênber e. Ev ciwan, ne ku kesekî kifşe yan jî îmajê wî ye. Bileks ev ciwan hatiye estetîzekirin. Lewma armanca Mela ne ku rehend û buûdê maddî ya ciwaniyê ye. Bes qest û mebesta wî ciwaniya heqîqî û eslî ye ku di pişt vê rehenda maddî de ye. Lewra şaîr bi rê nîşandana vê ciwaniya beşerî her di qesta ciwaniyeke jortir de ye (Bozkurt, 2016: 198). Lewma Mela di vê derbarê de dibêje:

Lefz û îbaret came ye mehbûbê mena bi xwe ye

Lê xemlê husnek zêde ye lewra bi husnê zîbe da (Cizîrî, 2012: 32).

Ciwaniya Însanî jî wek ciwaniya mêr û ciwaniya jinê, li ser du beşan tête dabeşkirin.

6.3.1. Ciwaniya Mêr

Xweda bi emrê “kun” yanî “çêbe”, xwest ku cemala zatê xwe temaşe bike. Wiha-reng alemê bi awayekî bê cîla û seyqal afirand. Paşê cemala îlahî îrade kir ku neynika xwe seyqal bike. Adem wek ruhê vî sûretî û cilaya vê eynikê xuliqand. Melayê Cizîrî ciwaniya însan wek armanc dîtîye û ji bo wesla vê yekê rê û rêbazên cuda ceribandîye. Wihareng temaşeyî rû û sûretên bi cimal ên xortên ciwan (mux beçe) kirîye. Jixwe gelek ehlê tesewwufê di haletê wecd û cezbeyê de sêyr û temaşeya rûyên xortên ciwan a wek tefekkura neynika îlahî, mubah dîtine.

Li gor Mela jî çawa ku her tişt, xweza, alem, melek, semek, zindî, camid, nebat, heywanat, beşer, şecer, erd û sema û hwd. niyrikeke nuwaze ya cemala îlahî ye. Her wisa rûgeşên ciwan, nû ciwanên zî cimal jî wek neynikeke rewneq a cîlweya cemala semedî anîye ziman (Cemil, 2008: 204). Lewma Mela dibêje ku:

Muxbexçeyên meyfiroşer seherê tên sema

Badexuran noşenoş mane li dorê cema

Hin gulê bû enber in hin di şêrîn esmer in

Hin zeî ne pur sur in ser bi per in dêm dur in

Min ku di çexê we dî sebr û qerarê nema

Sebr û qerarê ku bir can û ceger hûr dikir

Zulmê we reng kê dikir can dibir û dil teba (Cizîrî, 2012: 216).

6.3.2. Ciwaniya Jinê

Di edebiyata klasîk de jin li hemberî mêr, wek tîmsala ciwaniya mutleq hatiye bi cihkirin. Lewra jin hêmana bingeşîn a ciwaniya beşerî ye. Însan bi hest û hestiyariya xwe ya fitrî ya ciwaniyê ve bi saya cazîbeya hêmanên ciwaniya li cinsê hember,

bengiyê wê ciwaniyê dibe. Helbet însan li hemberî ciwaniya tiştên li xwezayê, lertzîn û cezbeyê dikeve. Lêbelê ev qet tu car nagihêje derceya lerza li hemberî ciwaniya însanekî. Di çavê her cinsî de cinsê hember payebilind e, menîdar e, balkêş e. Lewma gava qala ciwanê dibe, tavilê însan tê bîra meriv. Însan ji ber ku “bi awayekî herî ciwan hatiye xuliqandin” xwe her tim wek mexlûqê herî ciwan dibîne. Her wiha di nav ciwaniya însan de jî ciwaniya here pêş, ciwaniya jinê ye.

Jin di qada edebiyatê de û di sêgoşeya îşq, aşiq û maşûqê de cihekî girîn û sereke digre. Lewma di şîran de bi gelemperî ciwaniya jinê û hêmanên ciwaniyê yên li ser jinê (çav, por, xal, xet, bejn, lêv, gulî, zulf, birû, zend, sing û ber û hwd.) bi awayekî hûrgilî dibite mijara vegotinê. Jin tîmsala ciwaniya beşerî û objeya esasî ya îşq û temaşeyê ye. Jin di helbestên şair û edebiyatnasekî wek Mela de carna bi şox û şengiya xwe, carna bi zalim û şepaltî, bi qetl û kujeriyaya xwe û carna jî bi nazikî, qencî û delaliya xwe derdikeve pêşberî me. Esas di piraniya berhemên edebiyata klasîk de jin di formeke wisa de tête sêwirandin ku hemû ciwaniyan di xwe de dihevine. Lêbelê qest û mebest ji jinê her ew ciwanî ye ku tezahura senet û hunerê Îlahî ye. Lewma Mela dibêje:

*Reng reng ji husnê sûretan neqş û nîgarên destxetan
Bala û bejn û qametan şîrîn leban pur xende da
Çendî bi xeml û rewneq in tezyîn ji husna mutleq in
Têk cîlweyê nûra Heq in îşqa ezel pê şêwe da (Cezîrî, 2012: 30).*

6.4. Ciwaniya Sirûştî/Tebîî

Li gor Mela ew ciwaniya ku li xwezayê, li kaînatê tê xuyanê û tê hîskirin, ciwaniyeke mehdûd e. Lewra ev cure husn û cemal muhdes e, arizî ye. Ev ciwanî girêdayî bi tecellî û îsandina wê cemala Îlahî ye ku li kaînatê û li rûyê mewcûdat bixwuyê. Ciwaniya hîssî ya xwezayî sûretekî ciwaniya mutleq a Îlahî ye. Hemû hebûn, wesf û taybetiyên vê ciwaniya saf û nûranî ne. Mela, xuyang û nîşanên ciwaniyên xwezayî, qulibandiyê îşaret û ravekerên ciwaniya îlahî. Êdî ku wisa ne, aşiq dikare ciwaniya xwezayî bike wesîle û xwe bigihîne cemala mutleq û heqîqî. Tecelliya nûrên ji ciwaniya mutleq a îlahî, dikare di neynika ciwaniya xwezayî de bibîne, temaşe bike, têbighê (Alkış, 2014: 78). Lewma Mela dibêje ku:

*Muhbeta mehbûb û latan pur vekir zîwersifatan
Daye qelb û ruh û zatan roj li mîratê xuyaye (Cezîrî, 2012: 118).*

Ciwaniya xwezayî, mecaz bi xwe ye û feyz û şemal e ji ciwaniya Xweda. Ev cure ciwanî, qîmet û hêjayiya xwe ji ciwaniya heqîqî û husna saf ya Îlahî werdigre. Însan di vê dunyayê de piştî ku ciwaniya sûrî tédighêje, ciwaniya razber dinase û paşê jî derdikeve merteba nasîna ciwqaniya mutleq, ebedî, nemir. Cizîrî ciwaniya heqîqî

ji bo xwe wek armanc û meqseda esasî destnîşan kiriye. Her wiha wekî din qedr û qîmet nedaye wan ciwaniyan ku nebûne pire ji ciwaniya heqîqî re (Cemil, 2008: 157). Lewma dibêje:

Ne cemala te tecellî bikirit

Me bi xoban bi cemalê çî xered (Cizîrî, 2012: 328).

Mela îşaret kiriye ku nasîn û tehmkirina cureyên cuda yên ciwaniyê, dibe sedemê peydabûn û şênberkirina îşqê. Lewra berdewamiya ciwaniya bêîşq û îşqê bêciwani ne mumkun e. Lê îşq li gorî îcaba tebîeta wê ciwaniya meşûq e. Eger ciwanî, muhdes, kêr, arizî, û zaîl be, dê ew çax îşq jî wek wê ciwaniya meşûq muhdes, kêr, arizî, û zaîl be. Lewra tişt malûl tabiyê îlleta xwe ye.

7. ENCAM

Mijara estetîkê û babeta ciwaniyê qadeke şîr û edebiyata klasîk e. Di heman demê de jî navê dîsîplîneke felsefî ye ku lêkolîna têgeha ciwaniyê dike û wek “estetîk” tete binavkirin. Ciwanî jî têgehek e ku bedewbûn, delalî û xweşikahiyê îfade dike. Mefhûma ciwaniyê ji xweşikayî û sipehîtiya terkîbên maddeyê heta bi cindîtî û ciwaniya raser ku Wacîb’ul Wucûd e, diçe. Her wisa jî beş û babeteke kiriyara dîtin û heştêkirinê ya însan e. Hizra ciwaniyê ku bi uslûbeke yekawa ve dihate îfadekirin, bi saya vegotinên cihêreng û bi zimanekî sembolîk ve formên ciyawaz wergirtiye.

Edîb û şairên serdema Îslamî ku wek serdema klasîk tete binavkirin, mefhûma ciwaniyê bi xeyalên rengîn ve anîne ziman. Her wisa ciwan û ciwaniyê di kirasên cihêreng de nûvejandine. Wihareng bi temsîl, teşbîh û prototîpên klîşe yên ciyawaz ên ciwannasiyê ve îfade kirine. Bêguman ev fêhm û feraseta helbesta klasîk di encama teşegirtin û terakuma bi dem û dewranên dûr û dirêj de derketiye holê. Ev tesewura estetîk di nav hevaheng û hevrengiyeke berdeyam de destedewr buye, ji dewranên qedîm neqlî qern û serdemên paş xwe buye. Hizra ciwaniyê û nêrîna estetîk di şairên serdema klasîk de wek babeteke sereke hatiye bikaranîn. Ciwan û ciwanî, yanî husn û cemal, di vehonandina hunerî û estetîkî ya Melayê Cizîrî de jî xwedî cihêkî taybet e. Di helbesta xwe ya lîrîk de îşq û evîna cemaleke mutleq û ciwaniyeke raser terennum dike.

Bingeha estetîka şîra Melayê Cizîrî hizra dînî, edebî û tesewîfî ya hevpar a serdema klasîk e. Cizîrî şairekî Kurd ê vê serdemê ye û ji ve çavkaniyê behremend buye. Lewma husn û cemalê, ango ciwan û ciwaniyê di tesewira vê muktesebatê de dinirxîne û di helbestên xwe de tîne ziman. Li gor nêrîna xwe ya estetîk bi form û awayên xweser dirêse û li gor qabiliyeta ziman ji îmkanên ziman ên ciwankariyê yanî ji hunerên edebî îstifade dike. Ciwaniyê û cureyên wê, bi termînolojiyeke xas

û mezmûmên mexsûs ve dihûne. Di vê dab û nêrîtê de şair ne afirînerê ciwaniyê ye, keşşaf e, raveker e. Çavkanî û membaya ciwaniyê nişan dide. Her wiha cureyên wê ciwaniyê jî li gor wê nêziktayiyê di helbestên xwe de destnîşan dike.

Cizîrî her wekî pêşiyên xwe yê ji hûkema û ûdebayên serdema navîn ên alema Îslamê ciwaniyê wek ciwaniya mitleq û ciwaniya maddî vediqetîne du beşên sereke. Li gor Mela ciwaniya mitleq a îlahî ye ku ji hêla ruh ve têtê naskirin û hîskirin. Ev ciwanî wek ciwaniya nûra ehmedî, ciwaniya hunsa munezzeh ku wek eql û ruhê insan diwesifîne, têtê nîşandan. Ciwaniya maddî jî ciwaniya cismî û sûrî ye ku ji hêla sehkerên insan ên bedenî ve têtê zanîn.

Ji serdema Yûnana dêrîn bigre heta dewra klasîk zanyar û ehlê tesewwufê yê beriya Cizîrî, ciwanî bi awayekî gelemperî veqetandine bi du beşan. Cureyê pêşîn wek ciwaniya heqîqî, cureyê duduyan jî wek ciwaniya sûrî bi nav kirine. Mela li gor îfadeyên xwe ew ciwanî ji nû ve pêname kiriye û daye nasîn. Lewma li gor Mela, cureyê ciwaniya mutleq îdraka wê bi aqil û hestan ne mumkun e, işq û evin wesîleya wusûla wê ye. Cureyê duduyan jî sirûştî ye ku bi aqil û hestan têtê hîskirin ku bi rêya mecazê sebebê zanîn û nasîna wê ciwaniya heqîqî ye.

8. ÇAVKANÎ

- Alkış, Abdurrahim (2014). *Melayê Cizîrî'nin Dîvânında Tasavvufî Mazmunlar*, Nûbihar, İstanbul.
- Alkış, Abdurrahim (2012). "Di Dîwana Melayê Cizîrî de Mertebeyên Wucûdê", Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Uluslararası Sempozyumu (Ed. M. Nesim Doru), Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, İstanbul. rr. 349-366.
- Bozkurt, Kenan, (2016). *Fuzûlî'de Güzellik Tasavvuru*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Esk Türt Edebiyatı, Malatya.
- Cemil, Muhammed, Halid, (2008). *El- Cezerî Şair'ul Hubbû We' Cemal (Melayê Cizîrî Sevgi ve Güzelliğın Şairi)*, çev. Ümit Demirhan, Hîvda, İstanbul.
- Cengiz, Metin, (2016). *Şiir Dili*, Şiirden Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet, (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, (7. Baskı), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cîhanî, Perwîz (2013), *Şîroveya Mem û Zîna Ehmedê Xanî*, Weşanên Nûbihar, Stenbol.
- Cizîrî, Molla Ahmed-i, (2012). *Diwan*, Latîniye: Selman Dilovan wer. bi Tirkî: Osman Tunç, Weşanên Nûbihar, Stenbol.
- Cizîrî, Dîwan (nuxweya destnivîs), mustensix: Muhammed Teyar Paşayê Amêdiyê.

- Dedeler, Sinan, (2012). “Grek Estetiği ve Sanat Felsefesinde Önemli Kavramlar”, Farabi e-Dergi, Yıl: 2, Şubat, r. 5.
- Doru, M. Nesim, (2012). *Melayê Cizîrî Felsefi ve Tasavvufî Görüşleri*, Nûbihar, İstanbul.
- Doru, M. Nesim, (2016). *Melayê Cizîrî Hakikat ve Mecaz Arasında Bir Sûfi'nin Portresi*, Nûbihar, İstanbul.
- Erebî, Muhyeddînê, İbnî, (...). El-Hubbu Wel Muhabbet-ul İlahiyye.
- Grabar Oleg, (2010). *İslam Sanatının Oluşumu* (Wer.: Nuran Yavuz), (2. Baskı), Kanat Kitap, İstanbul.
- Izady, Mihrdad, *Kürtler*, Doz Yayınları, İstanbul.
- Koç, Turan, (2018). *İslam Estetiği*, İsam Yayınları, İstanbul.
- Nursî, Bediüzzaman Said-i, (2010). Sözlere, Weşanên Zehra, Stenbol.
- Özden, H. Ö. (2012), “Helenizm öncesi Yunan Felsefesinde Güzellik Anlayışları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 17.
- Taşdelen, Demet, (2012). *Estetik ve Sanat Felsefesi* (Ed. Ahmet İnam), (1. Baskı), Eskişehir Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir.
- Teyran, Feqiyê, (2021). *Dîwan*, Wergê: Ali Karadeniz, Weşanên Nûbihar, Stenbol.
- Timuçin, A. (2009), *Sorularla Estetik El Kitabı*, (1. Baskı), Bulut Yayınları, İstanbul.
- Turan, Abdulkaki, (2010). *Melayê Cizîrî Divanı ve Şerhi*, Nûbihar, İstanbul.

Extended Abstract:

Aesthetics, after being introduced as a field of philosophy of existence to the partisan scholars, along with the rulers and religious scholars, writers and poets also dwelled on this subject. Express your views and feelings on this topic. Aesthetics also explored a colorful field of literature. The youth that is the subject of aesthetics has been designed by most of the poets of the classical period on the elements of a client, with revealing prototypes and in the same style. Moreover, the youth, who spoke in a uniform and uniform way, through allegorical expressions and words, the complexity and plurality of literature and poets, received a perfect and original situation and style. Writers and poets have designed the expression of youth through representations, parables and satires and with very rich imaginations. They have redefined aesthetics in various forms and costumes and articulated themes in the context and clichés of various youth sciences.

Classical Kurdish poets and literary figures have interpreted the same views and approaches with their counterparts from the Middle Eastern geography, youth and youth. This idea is presented to us in the most brilliant and original way in their

Kurdish language and in their favorite products. Melaye Cizîrî is also one of the great and influential Kurdish poets who has traced the aesthetics and its types in his poems with the brightest and most interesting paintings in his poems. His eloquent poetry, his eloquent poetry and his strong verses in this regard represent the roof of Kurdish aesthetics. They are also the head of the golden crown of the palace of Kurdish literature.

The aesthetic basis of Melaye Cizîrî's poetry is the common religious, literary and mystical thought of the classical period. Cizîrî is a Kurdish poet of this period and he was rich from this source. Therefore, he evaluates husn and cemal, that is, youth and youth in the description of this subject and expresses it in his poems. According to his aesthetic point of view, he learns in his own forms and ways, and according to his language ability, he uses the language possibilities of his youth or literary arts. Adolescence and its variants come with a unique terminology and specific themes. In this sense, the poet is not the creator of youth, he is the discoverer, the narrator. Shows the source and membrane of youth. The types of her youth are also defined according to that approach in her poems

Cizîrî, like his predecessors from the medieval rule and literature of the Islamic world, divides youth into absolute youth and material youth into two main parts. According to the Mela youth is absolute divinity that is known and felt by the spirit. This youth is portrayed as the youth of "Nura Ahmadi", the youth of "Hunsa Munez-zeh" who describes the human mind and spirit. Material youth is also physical and Syrian youth recognized by human physical senses.

From the time of ancient Greece to the classical period of pre-Cizrean Sufi scholars and scholars, young people were generally divided into two groups. The first type is referred to as true youth, the second type as Syrian youth. According to Mela, she redefined and introduced the young man. Therefore, according to Mela, absolute youthfulness is impossible to comprehend with intellect and emotions, and love is the means of its fulfillment. The second type is also natural which is felt by the intellect and the senses which through metaphor is the cause of the knowledge and recognition of that true youth.